

YKS-TÜRKÇE

CÜMLENİN ÖGELERİ

ORDU
ÖDM

Çocuklar **sorunlarını** **öğretmene** **anlattı.**

Özne(kim)

nesne(neyi)

d.t.(kime)

yüklem(yapılan iş)

Cümlelerin ögeleri **temel ögeler** ve **yardımcı ögeler** olmak üzere ikiye ayrılır.

ÖGELER

A. TEMEL ÖGELER

B. YARDIMCI ÖGELER

1. yüklem
2. özne

1. nesne
a. belirtili nesne
b. belirtisiz nesne

2. tümleçler
a. dolaylı tümleç
b. zarf tümleci
c. edat tümleci

A. TEMEL ÖGELER

1. YÜKLEM: Cümlede oluş, iş ve hareket bildiren kelime veya kelime grubudur.

Yüklem; fiillerden, isimlerden, isim tamlamalarından, sıfat tamlamalarından, deyimlerden, birleşik fiillerden, adlaşmış sıfatlardan, fiilimsilerden, fiilimsi gruplarından, tekrar gruplarından (ikilemeler), pekiştirilmiş sözcüklerden, zamirlerden, edat gruplarından oluşabilir.

Örnekler:

Bu filmi daha önce izlemiřtim.(yüklem fiil)

Masanın üstündeki çerçeve kırıktı.(yüklem isim)

Buraya gelmek benim fikrimdi.(yüklem isim tam.)

Konuřan adam, güngörmüş bir ihtiyardı. (yük.sf.t.)

Dolaptaki elbiselere göz attım.(yük.brlř.fi.deyim.)

Arabayı binanın arkasına park etmiş.(yüklem brlş.fiil)

BUNU SAKIN UNUTMA!!!

İsim ve sıfat tamlamaları, birleşik fiiller, deyimler, ikilemeler, edat grupları, filimsi grupları gibi söz öbekleri tek ögedir; bölünmez.

BUNU SAKIN UNUTMA!!!

Diğer ögeleri bulurken tüm sorular yükleme yöneltir.

- Dün kardeşime güzel bir hediye aldım.

Z.T.

D.T.

BSİZ.N.

Y.

AKLINDA BULUNSUN...

- Bir cümlede birden fazla yüklem olabilir.

Her canlı; doğar, yaşar, ölür. → (3 yüklem)

- Yüklem birden fazla ortak ögeye bağlanabilir.

İnsanlar konuşa konuşa, hayvanlar koklaşa koklaşa anlaşır. → (ortak yüklem)

- Yüklem cümlenin başında, ortasında veya sonunda bulunabilir.

2.ÖZNE: Bir cümlede bildirilen işi yapan, yüklem bildirdiği durumu üzerine alan kimse veya şey. Özneyi bulmak için; yükleme "kim, ne" soruları ya da "olan ne, olan kim" soruları sorulur.

- Yazar, yeni kitabını yayımladı.

özne

- Edebiyat dünyasının yakından takip ettiği ve ilgi uyandırıcı konularda romanlar kaleme alan bu yazar, Cumhuriyet Dönemi'nin parlayan yıldızlarından biri.

Özne Çeşitleri

a. **Gerçek Özne:** Etken çatılı fiillerin yüklem olduğu cümlelerde ya da isim cümlelerinde yüklem bildirdiği işi yapan veya üstlenen ögeye gerçek özne denir.

- Gerçek özne cümlede "**açık özne**" ya da "**gizli özne**" hâlinde bulunabilir.

(özne) Yaralı kuş yerde kıpırdamadan yatıyordu.

(Biz/G.ö) Bir yaz günü geçtik Tuna'dan kabilelerle.

BUNU SAKIN UNUTMA!!!

Gizli özne öge sıralamasına ve sayısına dahil edilmez.

b. Sözde Özne: Edilgen çatılı fiillerin yüklem olduğu cümlelerde yapılan işten etkilenen ögeye sözde özne denir.

» Kilim, büyük bir özenle süslenmişti.

» Türkçenin kuralları pek bilinmez.

» Gemiler, düğün için süslendi.

c. **Örtülü Özne**: Edilgen çatılı fiillerin yüklem olduğu cümlelerde yükleme yöneltilen "**kim tarafından, kimlerce, kimce**" soruları örtülü özneyi verir.

» Okullar, valilik tarafından tatil edildi.

» Fırtına nedeniyle yollar kapandı.

AKLINDA BULUNSUN...

Örtülü özneler öge incelemesinde zarf tümleci olarak değerlendirilir.

B. YARDIMCI ÖGELER

1. NESNE (DÜZ TÜMLEÇ):

Öznenin yaptığı işten etkilenen ögedir.

Nesneler belirtili nesne ve belirtisiz nesne olmak üzere ikiye ayrılır.

a. Belirtili Nesne: Belirtme durum eki (-ı, -i, -u, -ü) almış olan nesneye belirtili nesne denir. Yükleme "neyi, kimi, nereyi" soruları sorularak bulunur.

- İstanbul'u dinliyorum gözlerim kapalı.
- Kapıyı, pencereyi ardına kadar açtı.

b. Belirtisiz Nesne :Belirtme durum eki almamış olan nesnedir. Yükleme yöneltilen "ne" sorusuna cevap verir. **Belirtisiz nesneyi bulmak için önce özneyi bulmuş olmak gerekir.**

- Öğretmenimiz bize güzel şiirler okurdu.
- Dün akşam iki test çözebildim.

2. DOLAYLI TÜMLEÇ (YER TAMLAYICISI)

-e, -de, -den durum eklerini alan ve yüklem anlamını bütünleyen ve yönelme, kalma, çıkma durumlarından birinde bulunan tümleş.

Dolaylı tümleci bulmak için yükleme yönetilen sorular şunlardır:

Neye, kime, nereye,
Neyde, kimde, nerede
Neyden, kimden, nereden

Örnekler:

Yaptığımız açıklamalara kulak vermelisiniz.

Hazırladığım notlar arkadaşımda kaldı.

Bu yemek takımını Paris'ten almıştık.

Bu çiçekleri bahçeden senin için topladım.

Size bunları daha önce de anlatmıştım.

AMAN HAA!!!

-e, -de, -den ekleri alan sözcükler zaman veya durum bildirirse zarf tümleci olur.

Akşama yola çıkarız.

Yorgunluktan gözlerini açamıyor.

BİL BAKALIM?

Sırf kendi için okuyan, gezen, eğlenen bir

aydın / kendini / yaşarken / öldürmüyor mu?

3. ZARF TÜMLECİ (ZARF TAMLAYICISI)

Yüklemi durum, neden, zaman, nicelik, yer-yön, ve soru yönünden tamamlayan ögeye zarf tümlecisi denir.

Zarf tümlecini bulmak için yükleme yöneltilen sorular şunlardır:

**Neden, niçin, niye,
ne zaman, nasıl, nere,
ne kadar...**

Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden.

Kaan gürültüden uyuyamamış.

Ahmet birazdan aşığı iner.

BUNU SAKIN UNUTMA!!!

Yer-yön zarfı olan sözcükler isim çekim eki aldıklarından dolayı tümleş ya da belirtili nesne olur.

Ahmet birazdan aşığıya iner.(d.t olmuş)

AKLINDA BULUNSUN...

Soru zarfı olan sözcük türleri cümlede zarf tümleci görevinde bulunur.

4. EDAT TÜMLECİ: Edat (ilgeç) tümlecini belirteç tümleci sayan dil bilgisi kaynakları da vardır, ancak ÖSYM 2004'te sorduğu bir soruda "ilgeç tümleci" kavramını kullanmıştır, bu da ÖSYM'nin ilgeç (edat) tümlecini kabul ettiğini göstermektedir.

Edat tümlecini bulmak için yükleme yöneltilen soruları şunlardır:

Kim ile, ne ile, kimin için,
kime göre, kime karşı,
neye karşı...

- » Elindeki kırmızı kalemle duvarı çizdi.
- » Bu kazağı annem için aldım.

CÜMLEDE VURGU

- Fiil (eylem) cümlelerinde yüklemden önce gelen öge vurgulanan ögedir.
- Özlem yarın trenle İzmir'e gidiyor.
- Özlem trenle İzmir'e yarın gidiyor.
- İsim cümlelerinde vurgu yüklemün üzerindedir.
- Hava bugün sıcakmış.

- Yükleme cümlelerinin başındaysa vurgu yüklem üzerinde.
- Gidiyorum gurbeti gönlümde duya duya
- Soru cümlelerinde vurgu soru anlamı katan sözcükler üzerindedir.
- Kim geldi biraz önce?
- mı, mi hangi ögeden sonra gelmişse o öge vurgulanır.
- Ahmet mi bizimle maça gelecek?

Cümle Dışı Unsurlar

1. Ünlemler ve ünlem niteliği taşıyan seslenmeler.

Eyvah, evrakları unuttum!

Arkadaşlar, hepiniz buraya gelin!

2. Bağlaçlar

Seni aradım fakat telefonu açmadın.

3. Ara sözler

Dün gece, henüz sen eve gelmemiştin, yeni aldığım kitabı bitirdim.

AKLINDA BULUNSUN...

Ara sözler bir ögenin açıklayıcısı olarak kullanılabilir.

- Bu saat, babamın bana yadigarı olan bu
ÖZNE (ara söz aynı ögeyi oluşturur.)
nesne, şimdi bir teselli vesilesiydi.
- Annemi, o çok sevdiğim insanı, çok
Nesne (ara söz aynı ögeyi oluşturur.)
özlüyordum.

BİL BAKALIM?

- Modern şehir hayatının gün içerisinde onlarca kişiyle iletişime geçmeyi zorunlu kılan ve kişileri binlerce mesaja maruz bırakan yapısı, insana daha önce deneyimlemediği bir uyum sürecini dayatıyor.

(2019 –TYT)

Cevap:

Özne -yer tamlayıcısı (dolaylı tümleç) -belirtili nesne -yüklem

- Kromofor adı verilen pigment molekülleri fotosentez sırasında güneş enerjisini tepkime merkezlerine hızlı taşıdığından güneş enerjisinin hemen hepsi arada hiç ısı kaybı olmadan kimyasal enerjiye dönüşür. (2020 -TYT)

Cevap:

Zarf tümleci-özne-zarf tümleci-(d.t.) yer tamlayıcısı-yüklem